

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. Mederedacteurs: Jos. Cremers, Canne-België. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 2079. R. Geurts, Echt. Penningmeester ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Tel. 2121.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOLD: Aankondiging Maandvergadering en spreekbeurt over de Koolstof-assimilatie door den heer G. H. Waage. — Mededeeling. — Nieuw ruilverkeer. — Nieuwe leden. — Verslag van de maandelijksche vergadering op 8 Jan. 1941. — Frits Smeets. Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg. — Walter Soyka Beiträge zur Klärung der Europäischen Arten der Mymariden (Chalc. hymen). Das Genus „Polynema“ Haliday. — J. H. Bonnema. Ostracoden aus der Kreide des Untergrundes der nord-östlichen Niederlande. (Fortsetzung). — H. Schmitz S.J. Kritisches Verzeichnis der paläarktischen Phoriden mit Angabe ihrer Verbreitung. (Fortsetzung).

VERKRIJGBAAR:

1e en 2e Aanvulling der

AVIFAUNA

van de Nederlandsche Provincie Limburg, benevens een vergelijking met aangrenzende gebieden door

P. A. HENS

UITGAVE 1926.

Deze aanvullingen beslaan 48 bladzijden, benevens 4 platen, en kosten slechts

1.50

Bestellingen worden ingewacht bij de

Uitg. M^{ij}. v/h. CL. GOFFIN
NIEUWSTR. 9, TEL. 2121, MAASTRICHT.

Men gelieve hiervoor de bestelkaart op de achterzijde van dit omslag uit te knippen en ingevuld te retourneren.

Kint Geer eur eige Stad?

(Kent Gij Uw eigen Stad?)

De Geschiedenis van Maastricht

door

Dr. E. Jaspar.

Het werk bevat 310 pag. tekst op Esparto papier
en 20 pag. platen op zwaar kunst d r u k papier.

Prijs ingen. **f 4,10(*)**

geb. **f 5,50(*)**

Dit standaardwerk van de ge-
schiedenis van Maastricht mag
bij geen enkele Limburger
ontbreken.

Verkrijgbaar in den boekhandel en bij de

Uitg. Mij v.h. Cl. Goffin

Nieuwstraat 9, Telefoon 2121, Maastricht.

Hierlange afsnijpen.

INTEEKENBILJET.

De ondergeteekende

..... (naam en dui-

delijk adres) wenscht te ontvangen het werk: „KINT GEER EUR EIGE
STAD ?” door Dr. E. Jaspar. Gebonden *
Ingenaaid *

Door middel van boekhandel *).

(handteekening)

Door middel van de uitgevers *).

*) Doorhalen wat niet verlangd wordt.

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. **Mederedacteurs:** Jos. Cremers, Canne-België. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 2079. R. Geurts, Echt. **Penningmeester** ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Post-giro 125366 ten name v. h. Nat. hist. Gen., Maastricht. **Drukkerij** v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Tel. 2121.

Verschijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan de Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandvergadering en spreekbeurt over de Koolstof-assimilatie door den heer G. H. Waage. — Mededeeling. — Nieuw ruilverkeer. — Nieuwe leden. — Verslag van de maandelijksche vergadering op 8 Jan. 1941. — **Frits Smeets.** Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg. — **Walter Soyka** Beiträge zur Klärung der Europäischen Arten der Mymariden (Chalc. hymen). Das Genus „Polynema“ Haliday. — **J. H. Bonnema.** Ostracoden aus der Kreide des Untergrundes der nord-östlichen Niederlande. (Fortsetzung). — **H. Schmitz S.J.** Kritisches Verzeichnis der paläarktischen Phoriden mit Angabe ihrer Verbreitung. (Fortsetzung).

Op de **VERGADERING** die gehouden zal worden op **Woensdag 5 Februari**, te 6 uur, zal de heer **G. H. Waage** spreken over:

DE KOOLSTOF-ASSIMILATIE.

MEDEDEELING.

Volgens besluit van de Bestuursvergadering van 25 Jan. l.l. wordt de ledenlijst 1941 wegens bezuiniging niet gedrukt.

NIEUW RUILVERKEER.

Akademische Verlagsgesellschaft Becker und Erlcr, Kom.-Ges., Sternwartenstr. 8, Leipzig C 1. Deutsche Geologische Gesellschaft, Berlin N. 4, Invalidenstr. 44. Naturhistorische Gesellschaft, Nürnberg, Luitpoldhaus.

NIEUWE LEDEN.

Mej. Dr. T. Broekema, Arts en Mej. A. Pieters, K. Karelplein 10, Maastricht. Dr. W. J. M. v. d. Weijden, Ruys de Beerenbroucklaan 27, Heerlen. Broeder Jeroen, Huize „St. Joseph“, Heer L.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHE VERGADERING OP 8 JANUARI 1941.

Aanwezig de dames: H. Beljaars, F. van Schaik, T. van Schaik, A. Kemp-Dassen, T. Dütting, T. Nahon, W. van de Geijn en de heeren: L. Grossier, G. H. Waage, F. H. van Rummelen, D. C. van Schaik, L. Bels, P. J. Bels, G. van Eijndhoven, A. Husson, E. Kruijtzcr, M. Kemp, M. Mommers, L. Gregoire, J. Visser, M. Rongen, J. Maessen, D. van de Gugten, M. Kamm, J. Gadiot, J. C. Rijk, P. Wassenberg, H. Koene, P. Bouchoms, R. Kofman, Br. Christophorus, E. Nijst, P. van Hest en W. v. d. Weijden.

De Voorzitter, de heer **Grossier**, opent de vergadering en spreekt zijn beste wenschen uit voor 1941. Hij memoreert de leden, Dr. Leruth, Ploem, Kentgens en v. Wessem, die in 1940 door den dood aan ons Genootschap zijn ontvallen. Pas heeft het nieuwe paar ingezet, of één onzer oudste leden, de heer Hagdorn, hebben we ten grave gedragen. Als gemeenteraadslid heeft de overledene steeds voor de belangen van ons Genootschap op de bres gestaan, terwijl hij als lid van de Commissie van Toezicht op het Museum in de laatste jaren veel nuttig werk heeft verricht ten bate van deze instelling.

De Voorzitter toont vervolgens het juist verschenen boek van ons bestuurslid Beckers, geschreven in samenwerking met zijn zoon. Wij feliciteeren den heer Beckers met de totstandkoming van dit werk, „Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg“, dat door het Publiciteitsbureau „Veldeke“ te Maastricht keurig is uitgegeven. Moge dokter Beckers nog vele jaren gegeven zijn, om zijn archaeologische werkzaamheden voort te zetten.

De heer Waage krijgt hierna 't woord.

In Memoriam
Prof. Dr. Eugène Dubois

Op 16 December l.l. overleed Marie Eugène François Thomas Dubois, één onzer grootste Nederlandsche geleerden en het past ons hem in deze zitting van ons Genootschap te gedenken.

Geboren 28 Jan. 1858 te Eysden, waar zijn vader apotheker was, zwierf de jonge Dubois rond in 't schoone Zuid-Limburg, verzamelde fossielen in en rondom den St. Pietersberg en onderzocht de chemische samenstelling van de mergel, waarin hij phosphorzuur aantrof. Zijn middelbare schoolopleiding genoot hij aan de Rijks H.B.S. te Roermond, waar zijn leeraar Dr. Rosen veel invloed op hem had. Te Amsterdam ging hij medicijnen studeeren (hij was een jaargenoot van Frederik van Eeden) en al dra toonde hij zijn groote voorliefde voor de vergelijkende anatomie. Na zijn artsexamen was hij eenige jaren prosector bij den grooten morpholoog Fürbringer. Weldra vertrok hij, die reeds tot lector te Amsterdam was benoemd en door Donders gepolst, om in Utrecht hoogleraar te worden, tegen den raad van Fürbringer en Weber naar N. O. Indië met het vooropgezette doel bewijzen te vinden voor de afstamming van den mensch uit aapachtige wezens.

Eerst werkzaam op Sumatra, waar hij vele groten onderzocht, werd hij na een hevige malaria-aanval overgeplaatst naar Java en in de omgeving van Trinil deed hij in 1891, 1892 en 1893 uiterst belangrijke palaeontologische vondsten, die hem wereldberoemd zouden maken. Een groot aantal dierlijke fossielen werd verzameld en naar Nederland getransporteerd in afwachting van latere bewerking. De meest belangwekkende vondsten waren een schedeldak, enkele kiezen en een dijbeen, resten van een wezen, waaraan Dubois den naam gaf van *Pithecantropus erectus* en waarvan hij meende, dat het „eine menschenähnliche Uebergangsform” was. In 1895 toonde Dubois deze fossielen op het derde internationale zoölogische congres te Leiden en verder te Luik, Brussel, Londen, Dublin, Edinburg, Berlijn en Jena.

In 1897 promoveerde de Senaat der Amsterdamse Universiteit hem honoris causa tot Doctor in de Plant- en Dierkunde. In 1898 volgde zijn benoeming tot buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit voor het onderwijs in de mineralogie en kristallografie, de geologie en palaeontologie, welk ambt hij op 20 Febr. 1898 aanvaardde met een rede: „Over den kringloop der stof op Aarde”. In 1905 werd hij tot gewoon hoogleraar benoemd en hem, naast de vier genoemde vakken, ook nog 't onderwijs opgedragen in de physische geografie.

Over de beteekenis van de *Pithecantropus* werd een felle strijd gestreden, niet alleen in zuiver biologische kringen, maar ook in theologische. Het spreekt van zelf, dat Dubois één der strijders was, die met groote scherpzinnigheid en vitaliteit zijn

inzichten verdedigde. Helaas vonden bij de bestrijding ook aanvallen op den persoon van Dubois plaats, waarbij hem wonden werden geslagen, die hem schrijnden en wij weten door de bezoeken, die wij Dubois ook in de laatste jaren op „De Bedelaer” brachten, hoe zeer ze zijn blijven schrijnen zijn verdere, lange leven.

In een rede, waarmede de Voorzitter van de afdeling natuurkunde van de Nederlandsche Academie van Wetenschappen Dubois heeft herdacht, lezen we:

„Waar alles, wat met de afstamming van den mensch samenhangt, in staat is de hartstochten op te zweepen, is het geen wonder, dat Dubois' werk naast groote waardeering ook felle critiek opwekte. Het karakter van Dubois was van dien aard, dat hij dikwerf dergelijke critiek als aanvallen op zijn persoon beschouwde en zoo is het misschien te verklaren, dat deze in wezen gezellige, aangename Limburger werd tot de ietwat eenzelvige, achterdochtige persoon, die de meesten onzer gekend hebben.”

Inderdaad, deze groote figuur heeft geleden onder herhaaldelijke, vaak niet voldoende gegronde, beduchtheid voor tegenwerking. Uit de vele brieven, die wij de laatste jaren van hem ontvingen, bemerkten we steeds weer, hoe zeer hij het zich zelf vaak noodeloos moeilijk maakte.

Het is noodig de oorzaak van zijn, oorspronkelijk niet aanwezige, eenzelvigheid en achterdochtigheid vast te stellen, wil men eenigszins begrijpen, hoe het komt, dat Dubois, die zijn vondsten eerst vrijelijk toonde, hoe langer hoe meer geheimzinnig er mee werd, zoodat het moeilijk en ten slotte bijna onmogelijk werd deze belangrijke fossielen te zien.

Daar komt bij, dat Dubois' inzicht in de plaats, die hij aan de *Pithecantropus* had toegekend, zich wijzigde. Beschouwde hij de *Pithecantropus* oorspronkelijk als de missing link, een overgangsvorm tusschen de hoogst ontwikkelde zoogdieren, de apen, en de mensch, door zijn onderzoekingen over de cephalisatie en de phylogenetische vervolmaking van het psycho-encephalon kwam hij tot de meening, dat er geen overgangsvormen konden zijn, daar de verhoudingen van het hersengewicht van minder tot hooger ontwikkelde diersoorten geen geleidelijke reeks vormen, doch sprongsgewijs verlopen. De denkbeelden van Dubois over de verhouding van het hersengewicht tot het lichaamsgewicht zijn neergelegd in zijn cephalisatiewet, weergegeven door $E = KP^{5/9}$, waarin E het hersengewicht, P het lichaamsgewicht en K den cephalisatie-coëfficiënt weergeeft. Deze houdt verband met functie en organisatie van het betrokken wezen. Stelt men deze coëfficiënt bij den mensch op 1, dan bedraagt deze bij menschen $1/4$, bij herkauwers en roofdieren $1/8$, bij hazen, civetkatten $1/16$, bij muizen, mollen, egels $1/32$, bij spitsmuizen en kleine vlermuizen $\pm 1/64$. Op zeer vernuftige wijze en na jaren van moeizamen arbeid kon Dubois de reeksen uitbreiden over tal van groepen van uitgestorven dieren. De factor $1/2$ ontbreekt in deze reeks en deze waarde werd door

Dubois toegekend aan den *Pithecanthropus erectus*, die hij dan beschouwt als een gibbonoïd organisme van groote afmetingen.

De verklaring van deze sprongsgewijze regemaat in deze reeks hangt volgens Dubois met het volgende samen. Het aantal zenuwcellen in de hersenschors blijft na de geboorte bij elk wezen constant. Deelen alle hersencellen zich eenmaal meer, dan verdubbelt het aantal. Deze sprongsgewijze verandering van 't aantal cellen van het centrale zenuwstelsel maakt een soort geschikt om een nieuwe ontwikkelingsgang te beginnen.

Ook zijn publicaties over cephalisatie zijn scherp aangevallen. Ariëns-Kappers echter noemde zijn studies „een betrouwbare en onmisbare basis voor tal van vraagstukken der hersenmorphologie en der anthropologie”, terwijl de onderzoekingen van Brummelkamp bij microcephalen, dat zijn menschen, wier hersenen niet tot volle ontwikkeling zijn gekomen, Dubois' conclusies bevestigen.

Vergeeten wij echter niet zijn geologische onderzoekingen.

Wie van zijn oud-leerlingen herinnert zich niet met groote waardeering naast zijn colleges over de *Pithecanthropus*, zijn lessen over die onderwerpen, waarover hij zelf had gewerkt en hoe bezielend kon hij dan zijn door eigen visie op de wetenschappelijke problemen, die hij behandelde, naar voren te brengen. Dan trof ons steeds weer zijn doelbewust streven naar de oplossing van bepaalde wetenschappelijke problemen. Wij herinneren aan zijn geologische studies over de klimaten op aarde in vroegere geologische tijdperken, aan de wording van onze kustlijn in 't algemeen en de Nederlandsche duinreeks in 't bijzonder, aan de hydrologie van het Nederlandsche duingebied, aan het ontstaan der vennen bij Oisterwijk, aan de stratigrafische plaats van de klei van Tegelen.

Wij, leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, hebben in 1938 het voorrecht gehad door Dubois persoonlijk te worden rondgeleid over zijn buitengoed „De Bedelaer” bij Haalen. Wij hebben ons daar kunnen verkwikken aan zijn groote liefde voor de natuur, aan zijn vitaliteit, aan zijn veelzijdige kennis en belangstelling en hoezeer hij ons bezoek op prijs heeft gesteld, blijkt wel uit zijn schrijven, dat wij opnamen in ons „Maandblad” van Juni 1938 en waarvan wij vooral de laatste regels ter harte moeten nemen.

Dubois ten grave gedaald. „Een pionier aan de grens van 't gebied van het menselijk weten.”

In hem verloor Limburg en dus Nederland een zijner grootste zonen.

Mej. van de Geijn houdt daarna een causerie met lichtbeelden over uitgestorven reptielen. Eerst wordt een algemeene indeeling der verschillende, reeds uitgestorven of thans nog levende, orden der reptielen gegeven, waarna voor elke orde afzonderlijk een korte bespreking volgt aan de hand van de projectie's. Telkens wordt gewezen op de geleidelijke ontwikkeling der skeletdeelen of van

lichaamsbouw, of aanpassing aan hun specifieke omgeving, die men bij vertegenwoordigers eener groep in achtereenvolgende aardperioden kan aantreffen. Uitvoeriger worden besproken de juist door het vinden van uitgestorven reptielen zoo beoemd geworden vindplaatsen Holmaden en Solenhofen.

De Voorzitter dankt Mej. v. d. Geijn voor haar voordracht en spreekt de hoop uit, dat de zoogdieren spoedig aan de beurt zullen komen.

VOORGESCHIEDENIS VAN ZUID-LIMBURG

door

H. J. Beckers Sr. en G. A. J. Beckers Jr.
uitgave: Publiciteitsbureau Veldeke,
Maastricht; prijs ing. f 5.90, geb. f 6.90.

Gaarne heb ik voldaan aan 't verzoek der redactie, om deze nieuwe uitgave te bespreken. Een wetenschappelijke publicatie over Limburg als deze is, wat inhoud en omvang betreft, voor ons gewest wel 'n unicum. We zijn heusch niet verwend op dit gebied en hebben de vijf vingers van onze hand niet eens noodig, om de bestaande op te sommen. Een bespreking in het gebruikelijke aantal volzinnen zou dus alleen uit dit oogpunt niet gerechtvaardigd zijn. Doch ook om andere redenen niet, zoals blijken zal.

Ik heb daarom direct 't eveneens recent verschenen werk van Dr. Byvanck: „De Voorgeschiedenis van Nederland”, waarin ik net beginnen wilde, ter zijde gelegd, omdat „De Voorgeschiedenis van Limburg” iets nieuws is en Dr. Byvanck's boek zijn voorlooper reeds had in Holwerda's: „Nederlands vroegste Geschiedenis”. Het is niet te ontkennen, dat, daar Holwerda destijds 'n eerste poging deed 'n voorgeschiedenis van ons land te schrijven, als synthese van de toen bekende archeologische vondsten, dit werk ook thans nog gewaardeerd moet worden als pioniersarbeid. Dat 't over Limburg niet veel bijzonders vermeldde, is begrijpelijk, omdat er hier zoo weinig gedaan werd aan praehistorie en men enkel te werk ging op toevallige vondsten, zoodat publicaties van betekenis ten eenen male ontbraken. Fragmentarisch brachten Maasgouw of Publications wel iets en ook wel 'n enkele keer de Oudheidk. Mededeelingen of 't Natuurhistorisch Maandblad, maar 'n werk over Limburg was er niet en kwam er niet. We denken hier speciaal aan de bescheiden figuur van wijlen den grooten geleerde Dr. Goossens, die verzamelde en verzamelde, maar wiens leven helaas te kort was, om tot publicatie te komen van een groot werk in den geest van 't thans voor ons liggende. Jammer genoeg toonde men na zijn dood weinig belangstelling voor zijn gegevensverzameling, die uit de inventaris bezorgd werd op 't Maastrichtsche stadsarchief, tevens bibliotheek van 't Oudheidkundig Genootschap in Limburg. De tegenwoordige gemeentearchivaris gaf wel weinig blijk van wetenschappelijke waardeering, toen hij 'n groot deel

der notities deed vernietigen, tot op mijn verzoek de rest elders gedeponeerd werd.

Of nu Byvanck's boek van zooveel meerdere teekening voor Limburg zou zijn als destijds Holwerda's werk, wilden we juist nagaan, want veel omtrent ons gewest zal moeten herzien worden, vooral na de publicatie der heeren Beckers, eveneens voor Limburg pionierswerk. (Inderdaad geeft Byvanck hoofdstuk V Het Neolithicum in Zuid-Limburg o.a. vuursteenindustrie te St. Geertruid en Bandkeramiek te Caberg en Stein).

Het door publiciteitsbureau Veldeke in alle opzichten keurig verzorgde boek in zoo'n kloek formaat en volumineuser dan wellicht ieder belangstellende had durven verwachten, rijk geïllustreerd met sprekende foto's en duidelijke teekeningen, kan niet anders dan met een zelfde warm hart ontvangen worden, als waarmede de archaeologen Beckers hun opgravingen verrichten en de auteurs Beckers ons hun bevindingen aanbieden. Bij 't doorlezen stijgt met elke bladzijde de eerbied en waardeering voor hun werk en vooral voor den senior, die met hulp van junior, maar steeds onder zijn geestelijke voogdijschap, collectioneerde, ontgroef, identificeerde, registreerde en schreef, serieus, minutieus en nauwkeurig werk van 20 jaren, zooals 't boek getuigt.

We verwijzen dan ook allereerst naar pag. 388, waar we lezen, dat dit werk uit liefde voor Limburg tot stand kwam. En voor de zooveelste maal vinden we er de erkenning, evenals op pag. 121, welk 'n verkeerde invloed de geschiedschrijving van eng Hollandsch standpunt op onze gewestgenooten had. Als de inleider dan ook spreekt van 't lokaal patriotisme, zouden we willen vragen, waarom het Zuiden niet 't zelfde goed recht heeft, hier door de auteurs opgeëischt, als inleider zelf, vóór hem Holwerda, en nu Bursch en Byvanck (Wezepvondst) voor het Noorden.

Voor Limburg wás er 'n achterstand in te halen. Regionale onderzoekingen hebben dezelfde locale kleur, zoowel bij voorgenoemde geleerden als bij Willems, Popping, Bezaan of wie dan ook. Juist daarom mag Limburg er trots op zijn met dit degelijk werk in de rij te staan, want met deze publicatie heeft de naam Beckers volledig burgerrecht gekregen in de archaeologische vakliteratuur en staat Limburg in de eerste rij.

Als we pag. 382 lezen „waar in de laatste jaren zich bij 't publiek een groeiende belangstelling manifesteert voor archaeologie”, mogen we er wel op wijzen, dat dit ook weer voor 'n groot deel voor rekening der auteurs komt. Met hun lezingen voor 'n talrijk en gevarieerd publiek, waren zij de gangmakers. En ik herinner er hier met genoegen aan, dat het Natuurhist. Genootschap steeds de primeur had.

Heemschut willen de auteurs dan ook naast heemkunde, want deze laatste ontaardde in ons gewest veelal slechts in 't verzamelen van losse vondsten der praehistorische artefacten en leidde zoo tot de vele kleine particuliere collecties, die voor de wetenschap geen beteekenis hebben en meestal gesloten zijn. Wij voelen over 't algemeen

zeer weinig voor particuliere verzamelingen en zijn uit wetenschappelijk oogpunt voorstanders van zekere centralisatie. Of we voor de collectie Beckers 'n uitzondering wenschen? Dat niet precies; maar wie de sympathieke figuur van Dr. Beckers kent, weet, dat ieder toegang krijgt tot zijn verzameling, zeker voor wetenschappelijke doeleinden, maar ook ieder ander belangstellende buiten vakkringen. En menigeen kan getuigen, dat naast 't museum in zijn particuliere woning Dr. Beckers de gulle gastheer is. Wie daarbij de gegronde klacht der auteurs vernam, dat helaas van overheidswege zoo weinig in deze branche gedaan werd, begrijpt, dat 't particulier initiatief van de heeren Beckers, gepaard gaande met zooveel kosten, meer waardeering genieten moest, welke eindelijk de regeering ten minste toonde bij 't tot standkomen van deze publicatie. Voor deze waardeering in breder kring is nu bij 't verschijnen van dit boek de tijd gekomen, om er blijk van te geven. We hopen dan ook, dit boekwerk niet alleen aan te treffen in bibliotheken of boekenkast van den vakman. Het is ook 'n boek voor 't heele Limburgsche volk en voor belangstellenden buiten onze gewestelijke grens, zelfs landsgrens, want voor vergelijkende studie werd door den hinderpaal der Maasgrens het terrein van exploratie erg eng (pag. 9) en de overzijde moet even interessant zijn (zie bijv. Caberg 376).

Tot den inhoud van 't werk komende, kunnen we direct opmerken, dat de hoofdstukken 3 (Neolithicum) en 6 (IJzertijd) domineerend zijn. Waar 't de bedoeling der auteurs geweest is continuïteit van bewoning voor Zuid-Limburg aan te toonen, moesten de hoofdstukken 5 Brons, 7 Romeinsch, 8 Merovingisch, 9 Karolingisch 'n relatieve beknoptheid krijgen, eensdeels wegens schaarste aan gegevens, bijv. hoofdstuk 5, anderdeels wegens vroeger door anderen reeds gedane publicaties (7—8—9). Toch vermelden deze laatste hoofdstukken merkwaardige nieuwe vondsten als sarcophaag van Simpelveld (p. 268), Frankische curtis te Stein (p. 297), Merovingische rijengrafvelden van Stein en Obbicht (pag. 305 e.v.). Het in hoofdstuk 2 aangeduide palaeolithicum en mesolithicum moesten zelfs jammerlijk genoeg voor Limburg onbeschreven bladzijden blijven. Hoofdstuk 1 geeft voor de niet vakkundigen 'n beknopte inleiding over de gangbare indeeling der cultuurstadia met schema, een kort historisch overzicht en beschouwingen over grafritueel. (zie ook hiervoor pag. 294, 339, 343—357 en 378).

Het hoofddoel, de bewijzen voor continue bewoning, is dan ook bereikt, al is 't niet binnen 't enge operatieterrein Beek—Stein—Elsloo, maar de vondsten te Gronsveld, wetenschappelijk 'n unicum in Nederland, houden de auteurs toch binnen 't ruimere gebied Zuid-Limburg.

De leerstellige archaeoloog moge het niet steeds eens zijn met alle conclusies der schrijvers (archaeologie zal ten allen tijde relatief en probabilistisch in tijdrekening en typologie blijven), het is den heeren Beckers gelukt herhaaldelijk met trots er op te kunnen wijzen, dat bepaalde vondsten door hen voor 't eerst in Nederland zijn geconsta-

Foto Arch. Nat. Hist. Gen.

Dr. Beckers bij de opgraving Haagenbosch te Elsloo.

teerd. Ons en hun wachten zal dus enkel hier kunnen zijn op mogelijke tegenbewijzen. Persoonlijk zijn wij een andere meening toegedaan, bijv. over de Haslao kwestie (pag. 23), evenals over de kroning van Karel de Groote (pag. 23) en al staan we ook sceptisch tegenover den arm van de idole (pag. 44), of het enkele vrouwenhaar (pag. 199), al twijfelen we aan de aesthetische invloed bij woningkeuze (pag. 9) en de Romeinsche lijkgraven (pag. 279), of hadden we de cultuur-historische parallellen (pag. 11) uitgebreider verwacht voor de minder vakkundigen, we vinden 't veel te bescheiden, als de auteurs zeggen, dat zij hoopen een steentje bijgedragen te hebben tot den opbouw der voor- en vroeggeschiedenis van ons gewest. Dit werk toont, dat zij wetenschappelijk niet alleen grondlagen gelegd hebben, maar de fundamenten reeds 'n flink eind boven maaveld hebben opgetrokken.

Over de hoofdstukken 7, 8 en 9, vallend in de vroeggeschiedenis, willen we kort zijn.

Na 't vóór aangeduide willen we er toch vooral de aandacht op vestigen, dat we 't probleem van pag. 225 nog nergens zoo juist belicht vonden en ook nog eens extra gewezen wordt op het vacuum tusschen historisch ons bekende data der komst van de Romeinen en de periode hunner zoo veel ontgraven villa's in deze streek, zeer zeker 'n interessant probleem.

We wezen er vóór reeds op, dat de hoofdstukken 3 en 5 de voornaamste waren.

Het neolithicum beslaat niet minder dan 1/3 van 't boek en met recht; dat hoofdstuk is voor Limburg niet alleen, maar ook voor Nederland, van bijzondere beteekenis. Want 't blijft de groote verdienste der heeren Beckers, aangetoond te hebben, dat de Bandkeramikers er vóór den roem van 't Noorden, de Hunebedbouwers, waren in ons vaderland. En dat volk der Donaucultuur hebben de auteurs ons leeren kennen met zijn Limburgsche dorpen en omwalling, zijn keramiek, zijn hutten, al vonden zij ondanks de systematische exploratie

van zoo'n uitgebreid gebied niets over 't grafritueel. Deze vondsten der Bandkeramiekcultuur en der continue bewoning op Nederlandschen bodem achten we van de grootste beteekenis. Daarnaast zijn er 'n aantal kleinere nieuwe conclusies en problemen. T.a.v. het veelbesproken paalgatenprobleem kunnen we eerder 't standpunt der auteurs aanvaarden dan dat van inleider. De kwestie der omwalling (pag. 92, zie ook overzichtskaart p. 385) is van belang, maar wij meenen dat wijlen Pastoor Kengen zulks ook reeds vond te Caberg, zie Holwerda Gesch. v. Nederland I, pag. 25. Al moge nu de agglomeratie te Stein ook de grootste zijn, die ooit ontgraven werd, naar onze bescheiden meening is de voorstelling der kolonisatie van uit dat kamp (pag. 376) wat al te simplistisch voorgesteld; trouwens verzwakken de auteurs in de laatste alinea de stelling zelf.

Toch krijgt de lezer hier 'n uitstekend beeld ervan, vooral door de nauwkeurige streekkennis der schrijvers.

Naast de aantrekkelijkheid der catalogische opsomming van de hutinventarissen, die de vakman zal interesseeren, is voor den belangstellenden niet-vakman de nabeschouwing (pag. 120) belangrijker; al kan deze laatste ook uit de inventarissen zich een duidelijk beeld vormen, welke en hoe groot of klein de inhoud van zoo'n hutkom kán zijn. We hopen echter dat dit, en trouwens 't heele boek, niet die belangstelling gaat wekken, dat ieder zich tot opgraven zal zetten. We achten 't daarom zelfs 'n groot geluk, dat de auteurs geen apart hoofdstuk inlaschten over de opgraaftechniek zelve, zooals we herhaaldelijk vonden. Het technische late men aan deskundigen over, want ook hier komt bij one ounce of theory a ton of practice. Dit komt duidelijk uit bij hoofdstuk 5, Bronstijd. Ofschoon slechts enkele graven te Gronsveld van deze cultuur gevonden zijn in Zuid-Limburg, vormen zij toch in 't schema der auteurs de noodzakelijke schakel in 't continuïteitsbewijs en zij schijnen er bijzondere waarde aan te hech-

ten. En toch stelt ons de ijzertijd (hoofdstuk 6) voor een ander interessant probleem. Juist op hun terrein bij Stein en omgeving vonden zij de bronssporen zeer sporadisch, ofschoon daar toch opeenvolging van bewoning aangetoond wordt. Moest er dus persé een hoofdstuk aan Gronsveld en verder-verspreide, losse bronsvondsten tot buiten de provincie bijgehaald worden? Wij zouden 't hier buitengewoon op zijn plaats en interessant gevonden hebben, indien de auteurs de kwestie ijzer vóór brons hadden behandeld. Waar hun werk-schema hier heel nieuw is en de schrijvers zich (gelukkig) niet gebonden voelden aan de traditioneele indeeling Halstatt-La Tène (pag. 181), doch voor deze streken liever spreken van Eburonen en Sunici, hadden ze verder kunnen gaan ook in deze kwestie.

Wij hebben ons persoonlijk sinds Pipers: „Bedenken zur Vorgeschichte" niet meer los kunnen maken van 't probleem ijzer vóór brons, of zelfs steen-ijzer zonder brons, zeer zeker voor Limburg. Waar de indeeling steen, brons, ijzer reeds 100 jaar oud is (Thornson 1836), is bij den huidige stand der wetenschap toch wel twijfel aan de juistheid geoorloofd, vooral wat betreft, of ze chronologisch vol te houden is. We wijzen slechts op Jacobs-Friesen en Kossina. Maar ook bij de auteurs Beckers mag gewezen worden op de ijzer-slakken en steenkolen in de hutkommen. Waarom brons aanvoeren, waar ijzer te vinden is? En dan de opmerking (pag. 378), dat teekenen voor het optreden van een nieuw volk niet te bekennen zijn binnen hun onderzoekingsveld. Zou hier voor 't weinige brons niet meer nadruk gelegd dienen te worden op intertriviaal handelsverkeer, zooals bij 't steentijdperk met de nephriet voorwerpen? Dit vooral, omdat op pag. 379 beweerd wordt, dat een invloed van naburige stammen soms evenmin te ontkennen valt, als de invloed van de aanwezigheid van vreemde elementen in de streek zelf.

Leerstellig zou men mogen concludeeren, dat juist te Stein en omgeving door onvoldoende brons (tot heden) de continuïteit door schrijvers naar voren gebracht en waarin zij een bronsperiode inhaerent achten, in gevaar gebracht wordt (pag. 157), vooral na de opmerking (pag. 100—101), tenzij hier de conclusie van pag. 23 l.a. de situatie redt. Van beteekenis is verder juist 't constateeren van eenzelfde grafritueel tot Romeinsche tijd en de vondst te Elsloo (pag. 380), waar steen, ijzer, Rom. elkaar opvolgen, zonder brons. Moet, is onze vraag aan de schrijvers, aan een bronsperiode noodzakelijk zo'n waarde gehecht worden voor deze streken?

We zeiden 't vóór reeds, er zal over veel op archaeologisch gebied geredetwist kunnen worden. Maar dat doet geen afbreuk aan 't serieuze werk der archaeologen zelf, de heeren Beckers inclus.

Voor ons en vooral van beteekenis voor Limburg is thans te erkennen, dat we hier een publicatie kregen van groote beteekenis en waarde op wetenschappelijk gebied, waarin de lezer op aangename en duidelijke wijze voorgelicht wordt door mannen, beziel met liefde voor de archaeologi-

sche wetenschap als voor hun geboortegrond. Of ze dus geslaagd zijn? Zeer zeker. Zoowel in kringen der vakkundigen zal men deze goed gedocumenteerde uitgave met belangstelling ontvangen en weten te waardeeren. Maar ook in den kring der belangstellende leken, bij de Limburgers in de eerste plaats. Wij zijn ervan overtuigd, dat het boek er 'n gul onthaal zal vinden, als blijk van waardeering voor dat werk van 20 jaren, maar tevens, opdat 'n ieder zal kunnen meewerken in de toekomst, oud en jong. Want evenals het dochtertje van Markies Marcellino de Santuola in de grot van Altamira met haar uitroep: „Toros, toros!" de oudste wereld der holbewoners voor ons ontstoot, kan elk door kleine aanwijzingen groote diensten bewijzen, voor de verdere voltooiing van Limburgs voorgeschiedenis.

FRITS SMEETS.

BEITRÄGE ZUR KLÄRUNG DER EUROPÄISCHEN ARTEN DER MYMARIDEN (CHALC. HYMEN.)

Das Genus „POLYNEMA" Haliday.

von WALTER SOYKA, Pfarrer.

Bevor ich daran gehe eine kritische Untersuchung des Gattungsnamens zu geben, möchte ich vorerst eine neue Art beschreiben, die von Herrn Hofrat Dr. Fulmek aus der San-José Laus gezüchtet wurde und dazu eine sehr nahestehende Art, die Förster neu beschrieben hat, *Polynema laeta*. In der Reihe dieser Arbeiten werde ich dann weiter die Försterschen und anderen europäischen Arten, die bisher bekannt sind, neu beschreiben. Es herrscht auch in diesem Genus eine grosse Unklarheit und Unstimmigkeit. Es folgen anschliessend eine Reihe neuer *Polynema*-Arten.

Polynema laeta (Förster).

Neubeschreibung.

Linnaea Entomol. 1847.

Im Wiener Naturhistorischen Museum existieren zwei Exemplare dieser Art, sie sind enthalten in der Collectio Mayr und als Förstersche Typen bezeichnet, sonst enthalten sie weder Datum noch Ortsangabe. Sie sind also nach den heutigen Erfordernissen als Typen wenig geeignet, da ich aber in meiner eigenen Sammlung kein Exemplar dieser Art habe, das man als Neotype verwerten könnte, so bleibt nichts übrig als die beiden Exemplare neu zu beschreiben, die beiden Tierchen sind zudem recht gut erhalten, ich habe sie in Canadabalsam gelegt.

Beschreibung des ♀.

Dunkel bis schwarzbraun sind gefärbt Thorax, Abdomen und Kopf, braun mit lichter Stellen sind die Fühler vom dritten Gliede an, rötlichgelb

sind gefärbt die Beine, Hinterleibsstiel und die ersten drei Fühlrglieder, das sind Schaft, Pedicellus und 1. Fadenglied.

Kopf: Ziemlich kubisch, doch breiter als lang. Augen verhältnismässig klein, etwa von halber Kopfhöhe, drei Ozellen im stumpfwinkligen Dreieck stehend.

Fühler: Pedicellus so lang wie 1. Fadenglied, 2. Fdgl. nicht ganz doppelt so lang wie 1., 3. Fdgl. nur wenig kürzer als 2. etwa um ein Achtel, dies ein besonderer Unterschied von der neuen Art „fulmeki“, 4. Fdgl. etwa um ein Fünftel kürzer als das vorhergehende, genau so lang wie 2. Fdgl., 5. Fdgl. kürzestes Fühlrglied noch kürzer als erstes, 6. Fdgl. wieder länger, auch länger als erstes, auch dies ein Unterschied von fulmeki, Schaft ziemlich länger als die drei vorhergehenden Glieder, während bei fulmeki der Schaft etwas kürzer ist als die drei vorherigen Glieder.

Thorax: Mesonotum mit deutlichen Parapsidenfurchen auf den durch die Furchen abgeteilten Feldern je eine einzelne Borste ungefähr in der Mitte, Schildchen etwas kürzer als Mesonotum, trapezförmig mit zwei Borsten, die ziemlich weit von einander stehen.

Abdomen: Von oben gesehen spindelförmig, zweiundeinhalb mal länger als breit, die grösste Breite liegt der Basis näher, Bohrer ein wenig vorragend.

Flügel: Vorderflügel dreimal länger als breit, gleich wie bei fulmeki, Wimpern verhältnismässig kurz, die längsten am unteren Rande haben etwa ein Fünftel der grössten Flügelbreite, dies ein guter Unterschied von fulmeki, Fläche des Vorderflügels dicht und fein behaart, die Flächenhaare sind etwas kürzer als die kurzen Wimpern am oberen Flügelrande, die Costa hat etwa ein Sechstel der Flügellänge, Subcosta verschwommen. Marginalader bildet wie bei den meisten Polynema-Arten mit dem Radius einen dicken Knoten, zur Basis hin viereckig, nach vorn spitz ausgehend, mit kaum merklichen Kerben.

Beine: Bei den Vorderbeinen erstes Tarsenglied etwas kleiner, etwa ein Sechstel, als die drei anderen Tarsenglieder zusammen, Vorderschiene kürzer als alle Tarsenglieder zusammen, erstes Tarsenglied mit schön ausgebildetem Kamm, Schiensporn lang, gebogen und zweispitzig; Vorderschiene ein wenig länger als Vorderschenkel. Hinterhüften und Vorderhüften an Länge gleich, Mittelhüften kürzer, Tochantern des Hinterbeines so lang wie Hinterhüfte. Hinterschenkel kürzer als Vorderschenkel, Hinterschiene um ein Drittel länger als Hinterschenkel, Hintertarsen zusammen so lang wie die Hinterschiene, bei fulmeki länger, erstes Tarsenglied des Hinterbeins so lang wie die drei folgenden zusammen.

Grössenmasse.

Länge des ganzen Körpers :	1,56 mm
Kopf :	0,28 „
Thorax :	0,54 „
Petiol. :	0,22 „
Abdomen :	0,52 „

Vord. Flügel Länge :	1,40 mm
Breite :	0,46 „
Hint. Flügel Länge :	1,10 „
Breite :	0,06 „
Längste Wimper :	0,09 „

Fühler :	Länge	Breite
Schaft :	0,12 mm	—
Pedic. :	0,06 „	—
1. Fadenglied :	0,07 „	0,020 mm
2. „	0,12 „	0,020 „
3. „	0,10 „	0,024 „
4. „	0,08 „	0,030 „
5. „	0,06 „	0,034 „
6. „	0,08 „	0,040 „
Keule :	0,22 „	0,070 „

Genotype: 2 ♀. Aus dem Wiener Naturhist. Museum, Coll. Mayr (alte Förster'sche Sammlung) ohne Orts- und Zeitangabe.

♂ unbekannt.

Polynema fulmeki n. sp.

Herr Hofrat Dr. Fulmek sandte mir Anfang vorigen Jahres einige Mymariden zur Bestimmung. Unter diesen fanden sich Polynema-species, die sich deutlich von den mir in Originaltypen vorliegenden europäischen Arten unterscheiden, auch ein Vergleich mit den Beschreibungen entsprechender ausländischer Arten, wie amerikanischer und australischer Arten zeigte, dass es sich um eine neue Art handeln müsse. Im folgenden beschreibe ich die Tierchen nach ihrem Entdecker als „Polynema fulmeki“. Die Tierchen wurden gezüchtet aus der San-José Schildlaus (Aspidiotus permiciosus Comst.) Ende 1939 und Anfang 1940. Die Läuse selbst fanden sich auf Ribesstauden, es sind nur Weibchen gefunden worden. Die Art gehört zu den breitflügeligen Polynema-Arten und ähnelt Polynema laeta, die ich oben schon zum Vergleich neu beschrieben habe. Das Tierchen gehört mit seinen braunen Beinen eigentlich auch zu der Förster'schen „fuscipes“ Gruppe, doch Pol. fuscipes hat bedeutend schmalere Flügel.

Beschreibung des ♀.

Färbung des Körpers (Thorax, Abdomen und Kopf) dunkel- bis schwarzbraun, Beine, Fühler, Petiolus braun aber ohne jede rötliche Färbung wie dies bei Pol. laeta der Fall ist.

Kopf: quer, Augen nicht sehr gross, Fühler weit voneinander stehend, etwa um die Hälfte der Kopfbreite, Kopf von oben gesehen stumpf dreieckig. Kiefer deutlich dreizählig.

Thorax: Pronotum von oben gesehen wenig sichtbar, Mesopleuren mit deutlichen Parapsidenfurchen, Schildchen trapezförmig fast so lang wie eigentliches Mesonotum, Hinterleibsstielchen etwa ein Fünftel länger als Hinterhüften.

Abdomen: von oben gesehen spindelförmig, Bohrer etwas vorragend, der ganze Ovipositor hat etwa zwei Drittel der Hinterleibslänge, 1. und 2. Segment sehr lang, ganzes Abdomen selbst etwas länger als Thorax, Hinterleibsstielchen hat über

ein Drittel der Länge des Abdomens, es ist glatt, zylindrisch und zum Thorax hin verengt.

Flügel: Beim Vorderflügel Verhältnis der Länge zur Breite wie drei zu eins, Randwimpern nicht sehr lang, doch im Verhältnis länger als bei *laeta*, sie haben etwa ein Drittel der grössten Flügelbreite, die längsten Wimpern sitzen am unteren äusseren Rande, am oberen Rande sind sie um ein Drittel bis ein Viertel kürzer, Stigma (Marginalader mit Radius) ganz kurz und breit, die Costa hat etwa ein Fünftel der grössten Flügelänge.

Fühler: Schwarzbraun gefärbt, die 3 ersten Gl. hellbraun, Schaft mit Stielchen etwas länger als zweites Fadenglied, Pedicellus etwas über halb so gross wie Schaft, Pedicellus und 1. Fdgl. gleich lang, 2. Fdgl. längstes Fdgl., 3. Fdgl. bedeutend kürzer als zweites und kaum länger als Pedicellus während bei „*laeta*“ 3. Fdgl. fast so lang wie 2. und fast doppelt so lang wie Pedicellus ist, 4. Fdgl. auch bedeutend kürzer als Pedicellus, überhaupt sind das 4.—6. Fdgl. bei dieser Art, im Gegensatz zu *laeta*, kürzer als Pedicellus, während bei *laeta* das 5. Fdgl. kürzer ist als 4. u. 6., ist es bei *fulmeki* länger als diese beiden Glieder, die Keule ist etwa fünfmal länger als das 6. Fdgl., während sie bei *laeta* dreimal so lang ist.

Flügel: Vorderflügel ähnelt stark dem von *laeta*, Verhältnis der Breite zur Länge wie drei zu eins, Randwimpern kurz aber verhältnismässig länger wie die bei *laeta*, die grössten haben hier ein Drittel der grössten Flügelbreite, bei *laeta* nur ein Fünftel, Stigma ähnlich wie bei *laeta*, Vorderflügel vorne breit, fast abgeplattet, die Haare auf der Flügelfläche sind kurz und ziemlich dicht, nicht länger als die oberen Randwimpern.

Beine: Bei den Hinterbeinen Tarsen zusammen länger als Schiene etwa um ein Sechstel, 1. Tarsengl. der Hinterbeine so lang wie die übrigen drei zusammen, Hinterschenkel kürzer als Hinterschiene, 1. Tarsengl. des Vorderbeines etwas mehr als halb so lang wie die drei anderen

Tarsen zusammen, Sporn der Vorderschiene gekrümmt und gespalten, Vorderschiene um ein Drittel kürzer als Vordertarsen zusammen, Vordersehenkel ein wenig länger als Vorderschiene.

Grössenmasse.

Länge des ganz. Körpers:	1,20 mm
Kopf:	0,14 „
Thorax:	0,44 „
Petiol.:	0,14 „
Abdomen:	0,48 „

Vord. Flügel Länge:	1,04 mm
Breite:	0,36 „
Hint. Flügel Länge:	0,80 „
Breite:	0,04 „
Grösste Wimper:	0,12 „

Fühler:	Länge	Breite
Schaft:	0,110 mm	0,036 mm
Pedic.:	0,060 „	0,030 „
1. Fadenglied:	0,060 „	0,016 „
2. „	0,090 „	0,020 „
3. „	0,066 „	0,024 „
4. „	0,034 „	0,024 „
5. „	0,048 „	0,026 „
6. „	0,036 „	0,028 „
Keule:	0,170 „	0,040 „

Genotype: 1 ♀ gezüchtet aus San José Schildlaus (*Aspidiotus perniciosus* Comst.) am 9. Januar 1940 gesammelt von Ribes-Sträuchern in Wien-Esslingen, in Canadabalsam.

Cotypen: 3 ausgeschlüpft am 21. XII. 1939 wie oben.

4 ausgeschlüpft am 13. XII. u. 21. XII. 1939 gesammelt an Ribes-Sträuchern in Wien-Brettdorf.

Das Tierchen ist benannt nach seinem Entdecker Herrn Hofrat Dr. Fulmek, in Vertretung des Reichsbeauftragten zur Bekämpfung der San-José-Laus, Wien.

Ostracoden aus der Kreide des Untergrundes der nordöstlichen Niederlande

von

J. H. BONNEMA zu Groningen.

(Fortsetzung).

Cythereis parva nov. spec.
Taf. IV, Fig. 54—58.

Die Schale ist seitlich komprimiert, das Hinterende am stärksten, das Vorderende etwas weniger. Die grösste Höhe liegt sehr weit nach vorne, so dass der Dorsal- und der Ventralrand, die fast gerade sind, nach hinten konvergieren. Der Vorderrand der Klappe ist fast gleichmässig gebogen und trägt auf der unteren Hälfte vier Zähne. Die untere Hälfte des Hinterrandes des flachen An-

hanges am Hinterende besitzt drei Zähne. Sofort hinter dem Vorderrande der Klappen sitzt ein schmaler Wulst, der sich oben und unten nach hinten fortsetzt bis an die Stelle, wo die Klappe steil abfällt. Die Enden sind hier etwas angeschwollen. Ein subzentraler Höcker ist anwesend und ebenfalls eine Augentuberkel. Die Oberfläche der Klappen besitzt eine netzförmige Zeichnung. Die Oeffnungen hinter dem schmalen Wulste beim Vorderrande sind sehr gross.

Sie ist in beiden Gesteinarten ziemlich häufig.

Cythereis marssoni nov. spec.

Taf. IV, Fig. 67—71.

Die Klappen sind ziemlich gewölbt. Die grösste Höhe liegt weit nach vorne und deshalb konvergieren der fast gerade Dorsal- und der etwas konkave Ventralrand stark nach hinten. Der Vorderrand ist gleichmässig gebogen und trägt nur sehr kleine Zähne. Der dahinter gelegene flache Teil der Klappe setzt sich unten nach hinten längs dem Ventralrande fort. Der dreiseitige seitlich komprimierte Anhang am Hinterende trägt am Hinterrande Zähne, die der oberen Hälfte sind wenig, die der unteren etwas stärker entwickelt. Ein Zentralhöcker ist anwesend, nach hinten geht er in einen schmalen Wulst über. Eine Augentuberkel fehlt. Sofort hinten dem Vorderrande findet sich ein Wulst, der sich oben und unten nicht nach hinten fortsetzt. Auf der Lateralfläche läuft unten ein Längswulst, der mit dem vorigen nicht in Verbindung steht. Die Oberfläche der Klappen besitzt eine netzförmige Zeichnung, die auf der oberen Hälfte der Lateralfläche ein paar schwache, nach oben und nach hinten bis zum Dorsalrand laufende Rippen bildet.

Diese Ostracode ähnelt etwas den jungen Individuen von *Cythereis interruptoidea* van Veen (1936, S. 140, T. III, F. 31—41), aber unterscheidet sich von diesen sofort dadurch, dass der Dorsal- und der Ventralrand viel stärker nach hinten konvergieren.

Ihre Reste kommen nur selten im Mergel vor.

Cythereis calkeri nov. spec.

Taf. V, Fig. 1—7.

Die Schale ist ziemlich gleichmässig gewölbt. Die grösste Höhe liegt fast vorne, sodass der gerade Dorsal- und Ventralrand nach hinten konvergieren. Der Vorderrand der Klappen ist ein wenig schief gerundet und besitzt auf dem unteren zwei Drittel kleine Zähnchen. Hinter diesem Rande läuft ein schmaler Wulst. Der vordere flache Teil der Klappen setzt sich unten am Ventralrande entlang nach hinten fort und geht oben in die Dorsalfläche über. Der flache Anhang am Hinterende ist dreiseitig und besitzt besonders auf der unteren Hälfte des Hinterrandes ein paar lange Zähne. Die Lateralfläche der Klappen besitzt drei schmale Längswülste, die hinter dem flachen Teile am Vorderende anfangen und bis zu dem steilen Abfall am Hinterende laufen. Der obere ist von oben konvex, der untere konkav und der mittlere, wovon der vordere Teil den undeutlichen Zentralhöcker darstellt, fast gerade. Augentuberkeln sind nicht anwesend. Die Oberfläche der Schalen besitzt eine deutliche netzförmige Zeichnung.

Nur im Mergel wurden eine kleine Anzahl Reste gefunden.

Cythereis intermedia nov. spec.

Taf. V, Fig. 8—11.

Diese Ostracode erinnert in einigen Punkten an *Cythereis horridula* Bosq. (van Veen 1936,

S. 145, T. IV, F. 38—43) und in anderen an *Cythereis horridulior* van Veen (1936, S. 145, T. IV, F. 44—50), weshalb sie *Cythereis intermedia* genannt wurde. Mit der ersteren stimmt sie besonders darin überein und unterscheidet sie sich von letzteren, dass sie eine sehr deutliche netzförmige Zeichnung besitzt und die Stacheln wenig entwickelt sind.

Dagegen ist ein Unterschied zu der ersteren und eine Uebereinstimmung mit der letzteren, dass der breite Teil der Schale ihre grösste Breite hinten an der Ventralseite hat, sodass die Ventralfläche dieses Teiles dreieckig ist.

Wahrscheinlich ist diese Ostracode eine der Arten, die früher zu der Art „*Cythereis ornatissima* Reuss“ gebracht wurden. So findet sich in meiner Sammlung unter den Ostracoden aus der unteren „Graue Marsupitenmergel I Zone“ der Ziegelei Robert zu Lünen in Westfalen (Bartling 1925, S. 329, 331), woraus Franke (1910 (Monatsber.), S. 145) *Cythereis ornatissima* Reuss erwähnt, eine *Cythereis*-art, die mit *Cythereis intermedia* m. übereinzustimmen scheint.

Sie kommt selten im Mergel vor.

Cythereis trentoniensis nov. spec.

Taf. V, Fig. 12—19.

Von der Seite gesehen sind die Schalen ziemlich lang. Die fast geraden Dorsal- und Ventralränder konvergieren nach hinten, da die grösste Höhe vorne liegt. Der breite Teil der Schale ist sehr breit und fällt hinten steil ab nach dem langen dreieckigen Anhang. Augentuberkeln sind anwesend, die stark entwickelten Zentralhöcker sind kegelförmig. Besonders die unteren Hälften des Vorder- und des Hinterrandes besitzen gut entwickelte Zähne. Die Oberfläche der Klappen besitzt eine netzförmige Zeichnung; auf der Ventralfläche sitzen die Oeffnungen in Längsreihen. Auch finden sich auf der Oberfläche Stacheln, die gewöhnlich sehr klein sind, aber bei dem oberen, dem hinteren und dem unteren Rande der Lateralfläche etwas grösser werden können.

Ihr Name wurde abgeleitet von Trentonia, dem lateinischen Namen der Provinz Drente, worin Coevorden und Kerkenbosch liegen.

Im Mergel ist sie selten, in der Schreibkreide etwas häufiger.

Cythereis pergensi van Veen.

Taf. V, Fig. 20—22.

Cythereis pergensi van Veen 1936, S. 140, T. III, F. 16—22.

Von dieser Ostracode wurden nur die zwei abgebildeten Klappen im Mergel gefunden. Sie kommen in den wesentlichen Eigenschaften mit denjenigen von *Cythereis pergensi* van Veen überein. Der subzentrale Höcker und die drei Längswülste auf der Lateralfläche sind aber deutlich zu unterscheiden, was bei den Klappen aus der Maas-trichter Kreide nicht der Fall ist. Ich nehme an,

dass dieses die Folge der ungleichen Konservierung ist. Auch sind die beiden Klappen etwas kleiner.

Gattung *Cytherura* Sars 1866.

van Veen 1936, S. 84; Alexander 1936, S. 690.

Cytherura unisulcata van Veen.
Taf. V, Fig. 23.

Cytherura unisulcata van Veen 1936, S. 85, T. IV, F. 7—11.

In der Schreiekreide wurden zwei ganze Schalen und im Mergel ein paar Klappen gefunden.

Cytherura striatoides nov. spec.
Taf. V, Fig. 24—28.

Diese Ostracode erinnert stark an diejenige aus dem Jura, die Triebel & Hartenstein (1938, S. 514, T. III, F. 14, 15) *Monoceratina striata* genannt haben und die eher eine *Cytherura*-als eine *Monoceratina*-Art ist, da, wie aus Fig. 146 folgt, die rechte Klappe grösser ist als die linke. Auch besitzen die Klappen keinen Stachel und keine deutliche Mediengrube.

Die Schalen sind gestreckt, besonders die der Männchen. Bei denjenigen der Weibchen ist der stumpf endende Anhang am Hinterende deutlich vom übrigen Teile der Schale getrennt. Bei den Männchen ist dieses nicht der Fall, da hier der gerade Dorsalrand bis zum stumpfen Ende läuft. Die Oberfläche jeder Klappe zeigt ungefähr zehn Längsrippchen, die nach vorne und nach hinten konvergieren. Das oberste und das unterste Rippen sind immer etwas stärker entwickelt als die übrigen. An der Ventralseite ist ein schmaler Kiel anwesend.

Ihre Reste sind in der Schreiekreide nicht selten und im Mergel selten.

Cytherura trentoniensis nov. spec.
Taf. V, Fig. 29—32.

Die Schalen sind gestreckt. Der Dorsal- und der Ventralrand sind gerade und einander parallel. Der Vorderrand ist schief gerundet und trägt ein paar kurze Zähnen. Am Hinterende findet sich ein ziemlich langer seitlich komprimierter Anhang, der stumpf endet und schief nach hinten und oben gerichtet ist. Die Lateralfläche jeder Klappe zeigt ungefähr sechs Längsreihen von eingestochenen Punkten. Auch ist sie vorne, unten und hinten von einem Wulste umgeben, die hinten an der Ventralseite die Unterseite eines konkaven Feldchens bildet. Eine Folge dieses Wulstes ist, dass die Schale von oben gesehen vor dem Anhang am Hinterende an jeder Seite eine Bucht besitzt, wie dieses auch der Fall ist bei *Cytherura unisulcata* van Veen (1936, S. 85, T. IV, F. 7-11).

An der Ventralseite findet sich ein Kiel, der am breitesten ist, wo der Ventralrand in den Hinterrand übergeht. Hier sitzt, wahrscheinlich nur an der linken Klappe ein zahnförmiger Fortsatz.

Nur im Mergel wurden einige Reste gefunden.

Cytherura krimensis nov. spec.
Taf. V, Fig. 33—37.

In den Hauptmerkmalen stimmt sie ganz mit der vorigen überein. Sie unterscheidet sich aber sofort von dieser dadurch, dass der Wulst, der die Lateralfläche der Klappen vorne, unten und hinten begrenzt, fehlt, sodass der Umriss der Schale von oben gesehen vor dem Anhang am Hinterende keine Bucht besitzt.

Nur im Mergel wurden einige Reste gefunden.

Cytherura hagenowi nov. spec.
Taf. V, Fig. 38—41.

Von der Seite gesehen ist die Schale fast rechteckig. Vorne ist sie regelmässig gerundet. Der Dorsal- und der Ventralrand sind gerade und einander parallel. Der Hinterrand besteht aus zwei konkaven Teilen, die einen kurzen Anhang begrenzen und eine Spitze bilden, die etwas über halber Höhe sitzt. Von oben gesehen ist die Schale ungefähr elliptisch, während die Enden spitz ausgezogen sind und die grösste Breite in der Mitte liegt. Ein Kiel ist anwesend und trägt, wo der Ventral- in den Hinterrand übergeht, ein kleines Zähnen. Die Zeichnung auf den Klappen ist oft undeutlich. In unverändertem Zustande sind Längsreihen von eingestochenen Punkten anwesend. Bei Veränderung der Oberfläche werden diese Porenreihen undeutlicher und entstehen Rippen.

Bei einer Klappe, die die Rippen am deutlichsten zeigt, entsteht an der Mitte des Vorderrandes eine Rippe, die bis an die Mitte der Lateralfläche horizontal läuft und dann etwas nach oben biegt um ein konkaves Feldchen, das sich bei *Cytherura*-Arten oft hinten auf der unteren Hälfte der Klappen findet, von oben zu begrenzen. Diese Rippe endet beim Anhang am Hinterende. Etwas niedriger am Vorderrande entsteht noch eine erst horizontal laufende Rippe, die hinten das konkave Feldchen von unten begrenzt und dann nach oben umbiegt um dieses auch von hinten zu tun. Sie endet auch beim Anhang am Hinterende der Klappe. Etwas vor der Mitte der Lateralfläche fängt auf jeder Seite der zuerst erwähnten Rippe eine kürzere an, wovon die obere schief nach oben und hinten läuft um bei der Oberseite des konkaven Feldchens zu enden; die untere läuft nach hinten und unten und endet an der Vorderseite dieses konkaven Feldchens.

Sie kommt in der Schreiekreide ziemlich viel vor. Im Mergel ist sie etwas seltener, aber die Zeichnung ist hier viel deutlicher.

(Fortsetzung folgt).

**KRITISCHES VERZEICHNIS DER
PALÄARKTISCHEN PHORIDEN.
MIT ANGABE IHRER VERBREITUNG.**

von H. SCHMITZ S.J.

(Fortsetzung).

Subfamilie METOPININAE.

ssf. Beckerinini.

BECKERINA Malloch 1910.

umbrimargo Becker 1901 Dk E Fr Ir MD Ndl
ONÖ Saar Sc Sil St U Wü

ssf. Metopinini.

CHONOCEPHALUS Wandolleck 1898.

bentacaisei Santos 1921 Kan
sp. Jap. (Tokyo)

GYMNOPHORA Macquart 1835.

sg. *Gymnophora* s. str.

arcuata Meigen 1830 Dk E Fi Fr Ir Kärn MD
ND ONÖ Pom Port Pr Rh Saar Salz Sc
SD Spa Sv Swz Ti U

integralis Schmitz 1920 Ill OÖ Rum Sil Swz Thür
U

nigripennis Schmitz 1926 Dk It Kärn MD ND
Ndl OÖ Pom Pr Saar SD Sil Swz U

quartomollis Schmitz 1920 Bg Dk E Fi Kärn MD
(Erfurt) Ndl NÖ Pom Pr Rh Saar Sc Sv
Swz U

verrucata Schmitz 1927 Sib (Fernöstliche Rep.,
Amurprov.)

sg. *Capraephora* Bezzi 1922.

lapidicola Bezzi 1922 It (Alp)

LEPTA Schmitz 1939.

mendesii Schmitz 1939 Port

MEGASELIA Rondani 1856.

sg. *Aphiochaeta* Brues 1903.

aculeata Schmitz 1919 Ndl (Limburg)
aequalis Wood 1909 Bg D E Fi (bis La) Fr (Nor-
mandie) Ir Krain Kroa MD Ndl ONÖ Pom
Port Pr Rh Russ (bis Weiss. Meer) Saar
Sc Sil Ti U Westf

affinis Wood 1909 Bg Dk E Fi Fr (Hendaye)
Ndl OÖ Pr. Rh Sil Swz Vbg

albiclava Schmitz 1925 Fi Ndl Sil Sv Swz

albocingulata Strobl 1906 Kan Port Spa

alticolella Wood 1909 Dk E Fr MD Ndl Pr Russ
(Kola) Saar Salz Sc SD Sil St Swz U

altifrons Wood 1909 Dk E Fi Fr Krain MD Ndl
OÖ Port Pr Saar Sil St Swz U

angularis Schmitz 1924 Fi OÖ Port Pr Saar

angustipennis Lundbeck 1920 Dk Ndl Sil Swz

annulipes Schmitz 1921 OÖ (Kremsmünster) Port
Rum

armata Wood 1909 E MD (Frankfurt/Oder)

armipes Schmitz 1933 Ndl (Limburg) NÖ

atrosericea Schmitz 1929 Fi (bis La) Russ (Ar-
changelsk) Sc (Perthshire) Sil (Riesengeb.)
Ti (Stams, Sölden)

auricoma Schmitz 1927 Fi (La) Russ (Kola)

baltica Schmitz 1924 Estl Fi (bis Eismeer) Nor

barbulata Wood 1909 Dk E Fi Pr Sil Spa

basispinata Lundbeck 1920 Az Bg Dk E Fr Ir

It (bis Siz) Kan Krain Madeira MD Ndl
Port Pr Saar Spa U Vbg [Mexico-Stadt]

basiveluta Schmitz 1935 Fi

beckeri Wood 1909 Dk E Estl MD Ndl OÖ Pr
Saar Sc Swz U

brevifemorata Schmitz 1929 Dk

brevipes Lundbeck 1920 Dk

campestris Wood 1908 Bg Dk E Estl Fi Ir It

Mä MD Ndl ONÖ Pom Port Pr Saar Sc
Sil Spa St Ti U

capillipes Schmitz 1929 Dk

chaetopyga Lundbeck 1921 Dk

ciliata Zetterstedt 1848 (partim, Lundbeck 1922)

Bg Dk E Fi Fr Ir Mä MD Ndl OÖ Pom

Port Pr Rh Saar Salz Sc SD Sil Spa Sv
Swz U Vbg

clara Schmitz 1921 Fi Kärn Russ (Kola) Sv
(Abisko)

coaequalis Schmitz 1919 Bg Dk E Fr It Kroa

MD Ndl ONÖ Pom Port Pr Rh Spa Swz
U Vbg Westf

communiformis Schmitz 1918 Dk Ndl OÖ Pr
SD U

conformis Wood 1909 Dk E Fi (bis La) Ir Kärn
MD Ndl OÖ Pr Russ (Murmanküste) Sc
Sil St U Westf

consetigera Schmitz 1925 Fr Krain MD Ndl ? Pr
Swz U

consimilis Lundbeck 1920 Dk E Fr Ir Ndl Port
Sil Swz Westf

cothurnata Schmitz 1919 E Estl MD (Frankfurt/
Oder) Ndl Pr Sil

crassilla Schmitz 1926 OÖ Swz

crassipes Wood 1909 Bg Dk E Ir ND (Ham-
burg) Pr Swz Vbg [? Kanada]

crinita Schmitz 1939 Port

dahli Becker 1901 Dk E MD Ndl OÖ Pr Salz
Sc U

deltomera Schmitz 1924 Kroa

diversa Wood 1909 Bg Dk E Estl Fi Fr Ir Kroa

Mä MD ND Ndl ONÖ Pom Pr Rh Russ
(Kola) Saar Sc Sil Swz Ti Vbg

dubiosa Lundbeck 1921 Dk

dubitalis Wood 1908 E Fi (bis La) Ir Kurland
(Libau) Lett Ndl (Limburg)

eccoptomera Schmitz 1927 Fi Russ (La, bis Weiss.
Meer) Sc

exarcuata Schmitz 1927 Fi (La) Russ (La, bis
Weiss. Meer)

- excavata* Schmitz 1927 Estl Fi (bis La) Russ (Kola) Ti (Alp)
exclusa Lundbeck 1921 Dk
fenestralis Schmitz 1919 E MD Ndl NÖ Port Pr Sil U
flavescens Wood 1909 Dk E Ir MD Ndl OÖ Saar Sil Swz U Vbg
flavicoxa Zetterstedt 1848 Bg Bö Dk E Fi MD Ndl OÖ Pom Pr Saar Sc Sil Sv U
frameata Schmitz 1927 Bg MD (Frankfurt/Oder, aus Pilzen) Ndl Pom Port Pr Saar Vbg Westf
fumata Malloch 1909 E Fi Ir MD Ndl Pom Pr Saar Sc Sil Westf
funeralis Schmitz 1928 Fi (Kuusamo) Russ (Kola)
fungivora Wood 1909 Dk E Ir Kärn MD Ndl OÖ Pr Sil Sv U Vbg Westf
furva Schmitz 1929 Dk E Sc Sil
fusciclava Schmitz 1935 ? Ir Sc
fuscipalpis Lundbeck 1920 Dk Fi Kärn MD Sil
fuscoleptus Schmitz 1929 It (Alp) Kärn OÖ Russ (Karelien) Sil (Riesengeb.)
fuscovariana Schmitz 1933 E Ir Ndl Saar Sil
gratiosa Schmitz 1939 Port
grisaria Schmitz 1933 China (S. Kansu)
groenlandica Lundbeck 1900 Fi (La) Sc (High-ands) U (Hohe Tatra, Havranpass, Teplitzka) [Grönland]
hibernans Schmitz 1934 Ndl
hibernica Schmitz 1938 Ir
hirsuta Wood 1910 Bg Dk E Ndl
hirticus Schmitz 1918 Dk Estl Fi Fr Krain Kärn MD Ndl Pom Pr Saar SD Sil Swz Vbg Westf
hortensis Wood 1909 Dk E Kärn MD Ndl OÖ Pr Saar Ti Vbg
hyalipennis Wood 1912 Dk E Estl Fi Ir Ndl Pr Sc Sil U Vbg [Kamtschatka]
hypopygialis Lundbeck 1920 Dk Ndl OÖ Pr Sil Ti U
ignobilis Schmitz 1919 Fi Ndl
imberbis Schmitz 1934 E Ir
incontaminata Schmitz 1925 Pom
indifferens Lundbeck 1920 Dk Fi (La) Kärn Kroa MD Ndl Pr Saar U
indigesta Schmitz 1920 Westf
insons Lundbeck 1920 Dk Ndl Pr Sil
intercostata Lundbeck 1921 Dk Ndl Pr Sil
introlapsa Schmitz 1937 Spa (Cercedilla)
involuta Wood 1910 Bg Dk E Fi (bis La) Fr (bis Hendaye) It Kreta Ndl ONÖ Port Pr Saar SD Slaw Swz U
languescens Schmitz 1924 Kroa Saar U
lapponica Schmitz 1928 Fi (La) Russ (Murman-küste)
laticrus Schmitz 1928 Fi
latifrons Wood 1910 Dk E Ir Ndl OÖ Port Pr Rh Swz U Vbg
limburgensis Schmitz 1918 Dk E Ndl Pr
lucifrons Schmitz 1918 Dk Fi (bis La) Ir MD Ndl ONÖ Pr Rh Saar Sc SD Sil Sv Ti
luisieri Schmitz 1939 Ir Port
luminifrons Schmitz 1925 Pr Sil
luteipes Schmitz 1918 Fi (bis La) Kroa MD Ndl Pr SD Swz
magnifica Lundbeck 1920 Dk D (coll. Winnertz) Pr (Ost-)
major Wood 1912 Bg E Fi MD Ndl OÖ Port Pr Sil
manicata Wood 1910 Bg Dk E Estl Fi Fr Ir Kan Kärn Krain La Montenegro MD Ndl OÖ Port Pr Rh Saar Sc Sil Swz U Vbg Westf
manicatella Lundbeck 1920 Dk E Fi (bis La) MD Pr Sil Swz
manualis Schmitz 1919 Dk Ndl (Limburg)
meconicera Speiser 1925 Alban Az Bg E Ir MD ND (Hamburg) Ndl ONÖ Pom Port Pr Saar Sil Swz Vbg Westf
nigriemorata Santos 1921 Kan
nigripalpis Lundbeck 1920 Dk MD (Berlin: Wannsee)
nigripes Strobl 1892 (partim. Schmitz 1934) St (Alp) Swz (Nationalpark)
obscuripennis Wood 1909 Dk E Ir Ndl Pom Pr Sc Sil Sv Swz U Westf
palmeni Becker 1901 Kärn Russ Siebenb Sil St Swz Ti U
paludosa Wood 1908 E Fr (Normandie) Ir Ndl Russ Sc Swz U
patula Schmitz 1936 Kan
paupera Lundbeck 1920 Dk Pr
pectinifera Schmitz 1926 Swz
pectoralis Wood 1910 Dk E Fi (La) It MD Ndl Pom Port Pr Russ (Archangelsk) Saar Sil Swz U Westf
pectorella Schmitz 1929 Saar Sil
pectunculata Schmitz 1927 Fi (La)
pedatella Schmitz 1925 MD Ndl Port Pr Saar Swz Ti U
pilifemur Lundbeck 1921 Dk Ndl
piliventris Schmitz 1937 Fr (Hendaye) Spa (Syn. *pilifera* Schmitz 1936 nec Brues 1936)
pleuralis Wood 1909 Az Bg Bö China Dk E Estl Fi Fr Herc Ir Island It Kan Kärn La Madeira MD ND Ndl ONÖ Pom Port Pr Rh Russ Saar Sc Sil Spa St Swz U Vbg Westf [Kanada]
pollex Schmitz 1937 Port Spa
posticata Strobl 1898 Bg Bosn Dalm E It Krain Ndl Pr Rh Sil Spa St Vbg Westf
producta Schmitz 1921 Dk Estl Fi Pom Russ (Kola)
projecta Becker 1901 Bg Dk E Estl Fi Fr Ir Kärn Kroa MD ND Ndl ONÖ Pom Port Pr Rh Russ (La) Saar Salz Sc SD Siebenb Sil St Sv Swz Ti U Vbg Westf [Kanada]
projecta var. *funesta* Schmitz (apud de Meijere 1928) Ndl Pr Sil
protarsalis Schmitz 1927 E Ir It Ndl OÖ Rh Swz
pseudociliata Strobl 1910 Bg OÖ Sil St Vbg
pubecula Schmitz 1927 Fi Kärn
pumila Meigen 1830 Bg Dk E Estl Färöer Fi (bis Weiss. Meer) Fr Ir It Kamtschatka Kärn MD Ndl Nor ONÖ Pom Port Pr Rh Saar Sc SD Sil Spa St Sv Swz Ti Tunis U Vbg Westf

(Fortsetzung folgt).

ABONNEERT U OP:

„DE NEDERMAAS”

LIMBURGSCH GEÏLLUSTREERD MAANDBLAD,

MET TAL VAN MOOIE FOTO'S

Vraagt proefexemplaar:

bij de uitgeefster Drukk. v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9.

Prijs per aflevering **fl. 0.40** — per 12 afleveringen franco per post
fl. 4.-- bij vooruitbetaling, (voor Buitenland verhoogd met porto).

Hierlangs afsnijpen.

BESTELKAART VOOR BOEKWERKEN

Aan Drukkerij v.h. CL. GOFFIN

Nieuwstraat 9,

MAASTRICHT

Ter Drukkerij voorh. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9,
is verkrijgbaar:

De Nederlandsche Mieren en haar Gasten

door

P. H. SCHMITZ S. J.

(146 bladzijden, met 56 figuren).

Ingenaaid fl. 1.90, gebonden fl. 2.40 per exemplaar.

Dit mooie boek is, om wille van inhoud en **stijl**, zeer geschikt als **leesboek**
op Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Kweekscholen.

Ondergeteekende wenschte te ontvangen:

.....ex. **Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg**

* Ingenaaid à Fl. 9.50 per stuk | plus 50 ct. porto
* Gebonden à Fl. 11.— per stuk

.....ex. **Aanvullingen** à Fl. 1.50 p. stuk, plus 15 ct. porto.

Adres:

Naam: